

CÜMLENİN ÖGELERİ:

CÜMLENİN ÖGELERİ İLE İLGİLİ ÖNEMLİ UYARILAR:

UYARI: Cümlelerin ögeleri bulunurken “**YÖNTEM**” kuralı uygulanmalıdır. Yani bir cümlede sırasıyla: yüklem, özne, nesne ve diğer tümleçler bulunmalıdır.

UYARI: Cümlelerin ögeleri bulunurken sorular kesinlikle yükleme sorulmalıdır ve “**neyin, kimin**” sorularının hiçbir ögeyi buldurmadığı unutulmamalıdır.

TEMEL ÖGELER: Türkçede temel ögeler **yüklem ve özne** olmak üzere ikiye ayrılır.

1. **YÜKLEM:** Cümlede anlatılan iş, olay, duygu, düşünce ya da yargıyı içeren temel ögeye “**yüklem**” denir. Yüklem **kip , şahıs ve ek fiille** çekimlenmiş ögelerdir.

UYARI: Yüklemi bulmak için sorulabilecek herhangi bir soru yoktur. Çünkü yüklem bir cümlede soru sorulan kısımdır.

UYARI: Yüklemi olmadan hiçbir cümle tam bir yargı bildirmez ve eksik kalır.

UYARI: Yüklem dahil tüm ögeler bir sözcükten oluşabileceği gibi birden çok sözcükten de meydana gelebilir. Çünkü **ikilemeler, tamlamalar, deyimler, yan cümlecikler ve birleşik fiiller** bölünemez.

UYARI: Yüklem her zaman cümlelerin sonunda olmayabilir. (**Yüklemi doğru bulmak için devrik cümleler kuralı cümle haline getirilmelidir.**)

UYARI: Yüklem, fiil kökü ise kip ve şahıs ekleriyle isimse ek fiille çekimlenerek yüklem olmuştur.

Örnekler:

- Serkan, bugün Giresun’dan bize gelecekmiş.
- Ali, akıllı zeki ve çok başarılı bir öğrencidir.
(Yüklem sıfat tamlamasından oluşmuş)
- Onu bulana kadar akla karayı seçtik.
(Yüklem deyimden oluşmuş.)
- Kadın, çocuğunu çok merak ediyordu.
(Yüklem birleşik fiilden oluşmuş)
- Ondan alacağım para ceketin cebindeymiş.
(Yüklem isim tamlaması.)
- **Gülmezdi** yüzüm sen gelmeseydin.

2) **ÖZNE:** Bir cümlede işi yapan öge özne olarak adlandırılır. “ Özne yükleme sorulan ‘**kim ve ne?**’ ya da ‘**olan ne , yapan kim?**’ gibi sorulara cevap verir.

Örnek:

- **Ali**, düşünceli,samimi, iyi bir arkadaştır.
- **Portakal**, çok faydalı bir meyvedir
- **Arkadaşımın en sevdiği şortu** kaybordu.

(Özne tamlamadan oluşmuş)

- **Masanın örtüsü** bozulmuş.

(Özne tamlamadan oluşmuş)

- **Türkiye’nin en güzel şehri** İstanbul.

(Özne tamlamadan oluşmuş.)

UYARI: Özne, gerçek, sözde ve örtülü özne olmak üzere üçe ayrılır.

- 1) **Gerçek Özne:** Gerçek özne bir cümlede bizzat işi yapandır.

UYARI: Gizli öznedeki gerçek öznedir. Gizli özneli cümlelerde işi yapan kişinin belli olmasına karşın özne, cümleye yazılmamıştır.

- **Ali**, soruları hızlıca çözerek öğretmenine teslim etti.
Çözen kim ? Ali (gerçek özne)

- O kadar anlatmama rağmen beni anlamadı.
Anlamayan kim ? O (gizli özne)

- Etraflarına usulca bakıp burayı hemen terk ettiler.
Terk eden kim ? Onlar (gizli özne)

- Her sözü doğru çıkan bu adam, yine yanılmadı.
Kim yanılmadı ? Her sözü doğru çıkan bu adam (gerçek özne)

2) **Sözde Özne:** Yapılan işin kim tarafından yapıldığı belli olmayan cümlelerde işten etkilenen öge özne göreviyle kullanılırsa bu tür öznelere sözde özne denir.

- **Sorular** birer birer çözüldü.

Çözülen ne ? Sorular (sözde özne)

Çözen kim ? İş yapan belli değil.

- **Okullar** yine tatil edildi.

Tatil eden kim ? Belli değil.

- **Sınavı kazananlar** açıklandı.

Sınavı açıklayan kim ? Belli değil.

- **Bahçedeki ağaçlar** budandı.

Budayan kim ? Belli değil.

3) Örtülü özne

Bazı cümlelerde eylemi yapan bulunmasına karşın, bunlar aldıkları bazı ekler (-ca, -ce) ya da birlikte kullanıldıkları bazı sözcükler (**nedeniyle, etkisiyle, tarafından**) nedeniyle cümlede **gerçek özne değil zarf tümleci görevini** üstlenir.

Örnek:

- **Yağmurdan** her yerim ıslandı.
➤ Hediyeler **belediyemizce** dağıtılacak.
➤ **Kar nedeniyle** yollar kapandı.

YARDIMCI ÖGELER:

- 1) **NESNE:** Bir cümlede öznenin yaptığı işten etkilenen ögedir. İkiye ayrılır.

- A) **Belirtili Nesne:** Bir cümlede yükleme sorulan ‘**neyi, kimi**’ sorularına cevap veren ögedir.

- Annem **beni** çok seviyor. (Kimi seviyor ?)
➤ Ali, **sınıfı** temizledi. (Neyi temizledi ?)
➤ **Hatay’ın sıcaklığını** çekemez oldum. (Neyi çekemez oldum?)
➤ **Arkadaşımın mavi gözlü kardeşini** gördüm. (Kimi gördüm?)
➤ **Odasının denize bakan penceresini** kapadı. (Neyi kapadı.)
➤ **Televizyona yeni aldığım kumandayı** kırmış. (Neyi kırmış ?)

- B) **Belirtisiz Nesne:** Cümlede özneyi bulduktan sonra yükleme sorulan ‘**ne**’ sorusuna cevap verir.

- Adam, **cuval** taşıyordu. (Adam, ne taşıyordu ?)
➤ Hayatımda ilk defa **bir aslan** gördüm. (Ben, ne gördüm ?)
➤ Biriktirdiği parasıyla **güzel bir araba** aldı. (O, ne aldı?)
➤ Ali kendine **yeni bir telefon** aldı. (Ali ne aldı ?)

2) Yer Tamlayıcısı (Dolaylı Tümleç) : "-e, -dE, -dEn" eklerini alarak cümlenin, dolayısıyla yüklem anlamını, "fiilin, çıkma (uzaklaşma), bulunma ve yönelme (yaklaşma) bakımlarından ilgili olduğu yer" yönünden tamamlayan ögedir.

KİMe NEYe NEREYe

KİMde NEYde NEREde

KİMden NEYde NEREden

NOT: Dolaylı tümleç olan sözcükte de " e, de, den" ekleri bulunmalıdır. ("e" cümlede "a" ya dönüşebilir.)

- Kalemim sınıfta kaldı. (Nerede kaldı ?)
- Yarın beraber pikniğe gideceğiz. (Nereye gideceğiz ?)
- Konak, camurlu ve bozuk bir yolun sağında kurulmuştu. (Nerede kurulmuştu ?)
- Annesinin doğum gününde kendisine aldığı bisikletten düştü. (Nereden düştü ?)
- Bu olayları sana anlatamadım. (Kime anlatamadım?)

UYARI: Yön bildiren sözcükler " -e, -de, -den" eki alırsa dolaylı tümleç almazsa zarf olurlar.

- Çocuk hızla aşağı indi. (Nereye sorusuna cevap verdiği halde " -e, -de, -den" eklerini almadığı için **zarftır.**Çocuk aşağıya indi. (Nereye sorusuna cevap verdiği ve ismin " -e, -de, -den" eklerini aldığı için **yer tamlayıcısıdır.**)
- Onu görünce iceri kaçtı. (Nereye sorusuna cevap verdiği halde ismin " e, de, den hal eklerini almadığı için **zarftır.**)
- Onu görünce iceriye kaçtı. (Nereye sorusuna cevap verdiği ve ismin " -e, -de, -den" eklerini aldığı için **yer tamlayıcısıdır.**)

3:Zarf Tümleci (Belirteç) :Yüklem anlamını **zaman, durum, yön, miktar, tarz, vasıta, şart, sebep, birliktelik** yönlerinden tamamlayan kelimeler ve kelime gruplarıdır.

UYARI: Zarf tümlecini bulmak için yükleme "**ne zaman, nasıl, niçin, niye, neden, ne kadar, ne şekilde**" "**ne ile, ne için, kiminle, kimin için?**" soruları sorulur.

- Annem etleri güzelce parçaladı. (Nasıl parçaladı ?)
- Beni ağlattığı için gözlerim şişti. (Niçin şişti ?)
- Anlatılanları sessizce dinledik. (Nasıl dinledik ?)
- Yaralı hastaneye ambulansla götürüldü. (Ne ile götürüldü ?)
- Seni sevdiği için gitmedi. (Ne için gitmedi ?)
- Bu araştırmayı arkadaşıyla yapmış. (Kiminle yapmış ?)

CÜMLENİN ÖGELERİ ETKİNLİK:

Aşağıdaki cümlelerin yüklemelerini bularak yandaki bölüme yüklem olan kısmı yazınız.

CÜMLELER	YÜKLEMLERİ
Bir gün bensizlik çalar kapını.	
Bu yaz, görmeyi en çok istediğim şehre gideceğiz.	
Buralara kadar gelip bize yardım etti.	
Çocuğun elinden düşürdüğü tencerenin kapağıymış.	
Kimseye zarar vermeyen iyi huylu bir insandı.	
Uzun bir aradan sonra seni tekrar görebilmek güzeldi.	
Hareketleri nedeniyle öğretmenin gözünden düştü	
Bir güneş batıyordu dağların ardında.	
Kokusunu, neşesini kısacası her şeyini seviyorum.	
İçerimde hissettiğim şey ,derin bir yalnızlıktı.	

Aşağıdaki cümlelerin öznelerini bularak yandaki bölüme yazınız.

CÜMLELER	ÖZNELERİ
Uzunca bir yolcuğun ardından şehre gelişi, herkesi mutlu etti.	
Bakınca yanında göremediğin şeyler için üzülme, dedi.	
Kız kardeşimin kaynanası, bugün bize gelecekmış.	
Sessiz, sakın birisi olarak bilinen çocuk, bir anda herkesi şaşırttı.	
Seni severek ve bir o kadar da özleyerek nasıl yücelttiğimin farkında mısın ?	
Caminin minarelerinden ezan sesleri yükseliyordu.	
Lafını hiç kimseden esirgemeyen insanlar, kimseden korkmayanlardır.	
Bir lafıyla herkesi kendisine hayran bırakmasını biliyordu bu çocuk.	
Yalnızlık, herkesin kapısını çalacaktır bir gün.	
Yazılı sonuçları, öğrencilere bugün ilan edildi.	

Aşağıdaki cümlelerin nesnelere bularak yandaki bölüme yazınız.

CÜMLELER	NESNELERİ
Uzun zamandır göremediğim kardeşimi, çok özledim.	
Bakkaldan alınacak olan malzemeleri, kağıda yazdım.	
Son çıkan fırtına, bir çok bina yıktı.	
Sözlerindeki ince ayrıntıyı sen de fark ettin mi ?	
Okulun açılmasını, ipe çekiyorum.	
Bahçede arkadaşlarıyla futbol oynuyor.	
Ahmet, parasıyla güzel bir ev almış.	
Bu iyimser hallerini, çok seviyorum.	
Bakışlarındaki asilliği, görmeliydin.	
Okulumuzun adını duyurmak istiyoruz.	

Aşağıdaki cümlelerin yer tamlayıcılarını bularak yandaki bölüme yazınız.

Yeni yapılan bu binada, her şey mevcutmuş.	
Yanıdaki adamdan, hiçbir şey anlamıyorum.	
Daha dün aldığı kalemimi, sınıfta unutmuş.	
Meryem, seni okulun önünde bekliyormuş.	
Hazırladığım notları, kırtasiyeden alın.	
Arkadaşlarıyla bahçede oyun oynuyorlar.	
Dağ başından duman eksik olmamış.	
Yanımızdan uzaklaşarak yolun karşısına yürüdü.	
Arabayla bayırdan aşağıya yuvarlandık.	
Televizyonda, yeni bir yarışma başlamış.	

Aşağıdaki cümlelerin zarf tümleçlerini bularak yandaki bölüme yazınız.

En sevdiğim şehir olan Giresun'a, uçakla gideceğiz	
Arkadaşımın abisi, askerden dün gelmiş.	
Misafirlerimizi güzelce ağırladık.	
Top, büyük bir gürültüyle patladı.	
Bana saygı gösterdiğin müddetçe sevilirsin.	
Toplantıya bazı veliler çocuklarıyla gelmişti.	
Onu bir kez olsun görmek için burada sabahladı.	
Başından geçenleri bana uzun uzun anlattı.	
Bir kez olsun arkasına bile bakmadan buradan uzaklaştı.	
Beni sevmediğini anlayınca buralardan gittim.	

Aşağıda eğik çizgi ile ögelerine ayrılmış cümleler verilmiştir. Cümleleri inceleyerek ögelere ayırma işleminin doğruluğunu ya da yanlışlığını ‘ X’ işareti koyarak belirtiniz.

CÜMLELER	DOĞRU	YANLIŞ
Dostluk / insanın ve insanlığın en <u>büyük</u> /en yüce değerlerinden biridir.		
Yağmurun yağmasıyla oluşan sel / yeni yapılmış duble yolları / tahrip etti.		
Telefonuna / daha sağlam bir kılıf /almış.		
Fatih Sultan Mehmet / İstanbul’u aldığıında / gencecikti.		
Askere giden çocuğun annesi / oğluna / telefon etti.		
Bu uçsuz bucaksız deniz/ insana / yaşamdaki zavallılığını anımsatır.		
Osmanlı Döneminde / İstanbul / Osmanlı’nın / başkentiydi.		
Okulumuza yeni gelen Halil / sınıfımızın en anlayışlı kişisidir.		
Sonunda/ inatçı köylülerin/ bu güzel işe /aklı yattı.		
Havaların ısınmasıyla/ tatilciler / sahillere akın etti.		
Gittin/ bana /hiçbir şey söylemeden.		
Meçhule giden bir gemi/ kalkar / bu limandan.		
Hakkıdır hakka tapan milletimin/ istiklal.		
Yazarın son çıkan kitabı /bir gencin ilginç hikayesini /anlatıyor.		
Küçük kardeşimi döven kişi /arkadaşımın / abisiymiş.		